

# Predátorské Open Access publikování

Andrej Šmigala (3. semestr NMgr.)

5. prosince 2014

## Úvod

Predátorské Open Access publikování je poměrně nový trend u vydavatelů vědeckých časopisů, který využívá slabin zlaté cesty Open Access publikování k podvodnému získání finančních prostředků za vydávání článků, obvykle bez jakéhokoliv recenzního řízení.

## Přehled problematiky

Základní myšlenkou Open Access (OA) publikování je umožnění přístupu k vědeckým článkům pro všechny, bez ohledu na finanční možnosti jejich vlastní, nebo organizací, pro které pracují. Důležitým faktorem pro jeho vznik byla takzvaná *serial crisis*, časopisová krize [1], kdy cena za předplatné časopisů vlivem praktického oligopolu několika málo vydavatelů rychle stoupala, a pro mnohé knihovny přestávalo být finančně únosné některé časopisy odebírat. Hnutí Open Access se snaží tento trend zvrátit zavedením myšlenky bezplatného přístupu k publikovaným článkům. Vědecké publikování však rozhodně není levný proces, proto vznikly dva základní principy jeho financování; zlatá cesta, kdy vydavatelé poskytují články zdarma a jsou za to nějakým způsobem finančně kompenzováni, nejčastěji přímo autorem článku, a zelená cesta, kdy články vydávají sami autoři nebo organizace pro které pracují.

Kritici OA mimo jiné tvrdí, že finance uspořené na předplatném musí též instituce vynaložit na publikování článků, a ve výsledku se tedy jedná jen o přelévání peněz z jedné kapsy do druhé a nic se neušetří [2], ale pouze to přinese obtíže v některých disciplínách, ve kterých jsou rozpočty na výzkum tradičně nižší, zejména v humanitních vědách. Zlatá cesta také paradoxně ztěžuje podmínky vědcům z chudých zemí, kteří sice díky ní mají snazší přístup

k obrovskému množství článků [3], ale na druhou stranu musí platit za vydání výsledků jejich výzkumu [2], což pro mnohé může být větší problém.

Největším problémem zlaté cesty je však fakt, že přenesení poplatků za vydání článku na autora, vedlo k rozmachu predátorských vydavatelů.

Typickým znakem predátorských vydavatelů je jejich snaha vydělat za každou cenu, bez ohledu na kvalitu. Využívají při tom několik nekalých taktik. Často rozesílají e-mailem žádosti o články a pokud se nezkušený autor nachytá, zašlou po vydání fakturu na poplatky za vydání [4].

Další oblíbenou technikou je vydávání se za zavedené časopisy. Predátoři provozují webové stránky které kopírují design známých vydavatelů [1], zároveň používají zavádějící jména, například *American Journal of Polymer Science*, který je snadné si splést se zavedeným *Journal of Polymer Science* [5]. Na tomto příkladu je také vidět, že přestože predátorští vydavatelé často sídlí v rozvojových zemích, jejich časopisy mají v názvu obvykle slova *American* či *British*, aby získaly důvěru nicnetušících čtenářů. Predátorské časopisy také uvádějí neexistující jména jako členy redakční komise, či za členy komise vydávají existující vědce bez jejich vědomí.

Největší problém s predátorskými vydavateli je však nízká kvalita publikovaných článků. To je způsobeno nízkou kvalitou recenzního řízení, kdy u zaslaných článků je často pouze zkontrolováno formátování a gramatika, nebo dokonce nejsou články přečteny vůbec [5]. To má za následek snížení hodnoty článků v konkrétním časopise, ale časem to může vést i k obecně nižší důvěře ve veškerý publikovaný materiál. Dříve se čtenáři recenzovaných časopisů mohli spolehnout na vysokou kvalitu článků, v případě predátorských časopisů to však neplatí.

Nejhlasitějším kritikem predátorů je bezpochyby Jeffrey Beall, který na svém blogu [scholarlyoa.com](http://scholarlyoa.com) udržuje seznam predátorských vydavatelů a samostatných predátorských časopisů. Zároveň zde také publikuje seznam kritérií, podle kterých lze poznat nereseriování časopis či vydavatele [6]. Beall je přesvědčen, že zlatá cesta je ve skutečnosti slepá ulička. Existují však názory, že Beall je příliš tvrdý a někteří vydavatelé jsou zařazeni na jeho seznam neprávem [5]. Protipólem k jeho blacklistu je whitelist udržovaný projektem Directory of Open Access Journals.

Zajímavým projektem ukazujícím rozsah tohoto problému je experiment provedený v roce 2013 Johnem Bohannonem [5]. Bohannon napsal šablonu článku o objevení vlivu určitého druhu lišejníku na zastavení růstu rakovinných buněk. Článek obsahoval několik faktických chyb, naprosto nevhodně zvolenou metodu výzkumu a nesmyslný závěr. Z této šablony pak vygeneroval množství článků zaměněním druhu lišejníku, molekuly která měla mít daný efekt a typu rakoviny. Takto vygenerované články následně zaslal celkem 304 vydavatelům jak z Bealova seznamu predátorů, tak ze seznamu kvalitních OA vydavatelů

od DOAJ. Ukázalo se, že přibližně 60 % vydavatelů články přijalo naprosto bez recenze, 70 % zbývajících články akceptovalo po menších úpravách. Zajímavé také je, že 18 % vydavatelů z Bealova seznamu články odmítlo, a naopak 45 % ze seznamu DOAJ články přijalo. Tento experiment tedy nejen ukázal jak rozšířené je predátorské publikování, ale také vyvrátil neomylnost obou významných seznamů OA vydavatelů.

## Doporučení

Dle mého názoru je vzestup predátorského publikování do značné míry zaviněn tím, že na rozdíl od tradičního modelu není zlatá cesta seberegulační. Pokud by nějaký tradiční časopis vydával slabé články, přestanou jej instituce odebírat a jeho vydavatel tak bude muset buď zvýšit kvalitu, nebo jej přestat vydávat. V případě zlaté cesty nic takového nefunguje, vydavatel dostane zapláceno za všechny články které publikuje. To způsobuje že v případě OA není jasné, kdo je zákazník a kdo dodavatel [1], což je ještě umocněno tím, že věda je často financována z veřejných peněz.

Z předchozího by se mohlo zdát, že zlatá cesta OA je ve své podstatě nefunkční a dlouhodobě neudržitelná. Podle mého názoru opravdu neexistuje nějaké jedno univerzální řešení, jak predátorství vymýtit, ale bude do budoucna potřeba změny přístupu všech zainteresovaných.

Je důležité si uvědomit dva zásadní důvody, proč vědci využívají predátory pro publikování svých článků; prvním z nich je nezkušenost a neznalost problému predátorů [5], druhým pak tlak na vydávání co největšího množství článků [4].

Řešením prvního je jednoznačně osvěta. Vědci by měli být informováni o problému predátorských vydavatelů a měli by se ve vlastním zájmu vždy snažit před odesláním článků zhodnotit kvalitu daného časopisu. K tomu můžou částečně posloužit výše zmiňované seznamy kvalitních a nekvalitních OA časopisů. Dalším důležitým krokem je aktivně se distancovat od predátorských vydavatelů, například uvést na svých stránkách, ve kterých časopisech je daný člověk skutečně členem redakční komise.

Řešení druhého je podstatně složitější. V první řadě by zadavatelé, kteří požadují vydání výsledků v režimu OA, měli zároveň vyžadovat, aby zvolený časopis byl kvalitní. Nejprínosnější by samozřejmě bylo odstranit potřebu vědců být publikováni za každou cenu, což je však nereálné, protože právě vydané články jsou často podmínkou pro postup v akademické kariéře.

Další částečné řešení by mohly poskytnout knihovny. Beall sice dává knihovníkům za vinu, že jejich protežování OA jako protipólu k velkým vydavatelům přímo způsobilo rozmach predátorů, a hromadně knihovníky označuje za anti-kapitalisty [1], podle mého názoru však právě knihovny mají moc ovlivnit které

časopisy budou považovány za kvalitní. Jejich prací vždy bylo vybírat vhodný materiál. Toto se už se děje na úrovni DOAJ, je však nutné důsledně vybírat časopisy i na lokální úrovni.

Jak již bylo řečeno, čtenáři samotní bohužel nemají moc možností jak ovlivnit množství predátorských publikací. Zdá se, že dohledávání časopisu na blacklistech a whitelistech, doplněné kritickým hodnocením dalších ukazatelů, se bude muset stát běžnou praxí při hledání článků.

## Závěr

Myšlenka Open Access je dle mého názoru tou správnou cestou, jak komunikovat ve vědě. Možnost svobodného přístupu k lidskému vědění pro všechny je důležité pro rozvoj, je však nutné zajistit jeho kvalitu. Rozhodně má smysl snažit se najít nějaké východisko ze současné situace. Cílem debaty o Open Access by ovšem nemělo být jak vyřešit problémy zlaté cesty. Jejich jediným spolehlivým řešením by totiž bylo úplně OA opustit, což by však byl krok zpátky. Cílem by mělo být dosažení situace, kdy predátorství není dobrý byznys.

## Odkazy

- 1 BEALL, Jeffrey. Predatory publishing is just one of the consequences of gold open access. *Learned Publishing* [online]. 2013, roč. 26, č. 2 [cit. 2014-12-03], s. 79–83. Dostupný z WWW: <http://www.ingentaconnect.com/content/alpsp/lp/2013/00000026/00000002/art00004>. ISSN 09531513.
- 2 HANSSON, Sven Ove. Predatory Open Access. *Theoria: A Swedish Journal of Philosophy*. 2014, s. 289. Dostupný také z WWW: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/theo.12059/abstract>. ISSN 00405825.
- 3 FERNANDEZ-LLIMOS, F. Open access, predatory publishing and peer-review. *Pharmacy Practice*. 2014, roč. 12, č. 1. Dostupný také z WWW: <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3955870/>. ISSN 18863655.
- 4 BEALL, Jeffrey. Predatory publishers are corrupting open access. *Nature* [online]. 2012, roč. 489, č. 7415 [cit. 2014-12-03], s. 179–179. Dostupný z WWW: <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&AuthType=ip,cookie,uid&db=mdc&AN=22972258&lang=cs&site=eds-live&scope=site>. ISSN 1476-4687.

- 5 BOHANNON, John. Who's Afraid of Peer Review? *Science* [online]. 2013, roč. 342, č. 6154 [cit. 2014-12-04], s. 60–65. Dostupný z WWW: <http://www.sciencemag.org/content/342/6154/60>. ISSN 0036-8075, 1095-9203. ISSN 0036-8075, 1095-9203.
- 6 BEALL, Jeffrey. *Criteria for Determining Predatory Open-Access Publishers (2nd edition)* [online]. 2012 [cit. 2014-12-04]. Dostupný z WWW: <http://scholarlyoa.com/2012/11/30/criteria-for-determining-predatory-open-access-publishers-2nd-edition/>.